

LIZ MUR

BOG ŠUME

Prevela
Branislava Radević-Stojiljković

■ Laguna ■

Naslov originala

Liz Moore

THE GOD OF THE WOODS

Copyright © 2024 by Liz Moore, Inc.

Translation copyright © 2025 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Mojoj sestri Rebeki,
koja takođe poznaje ove šume*

Sadržaj

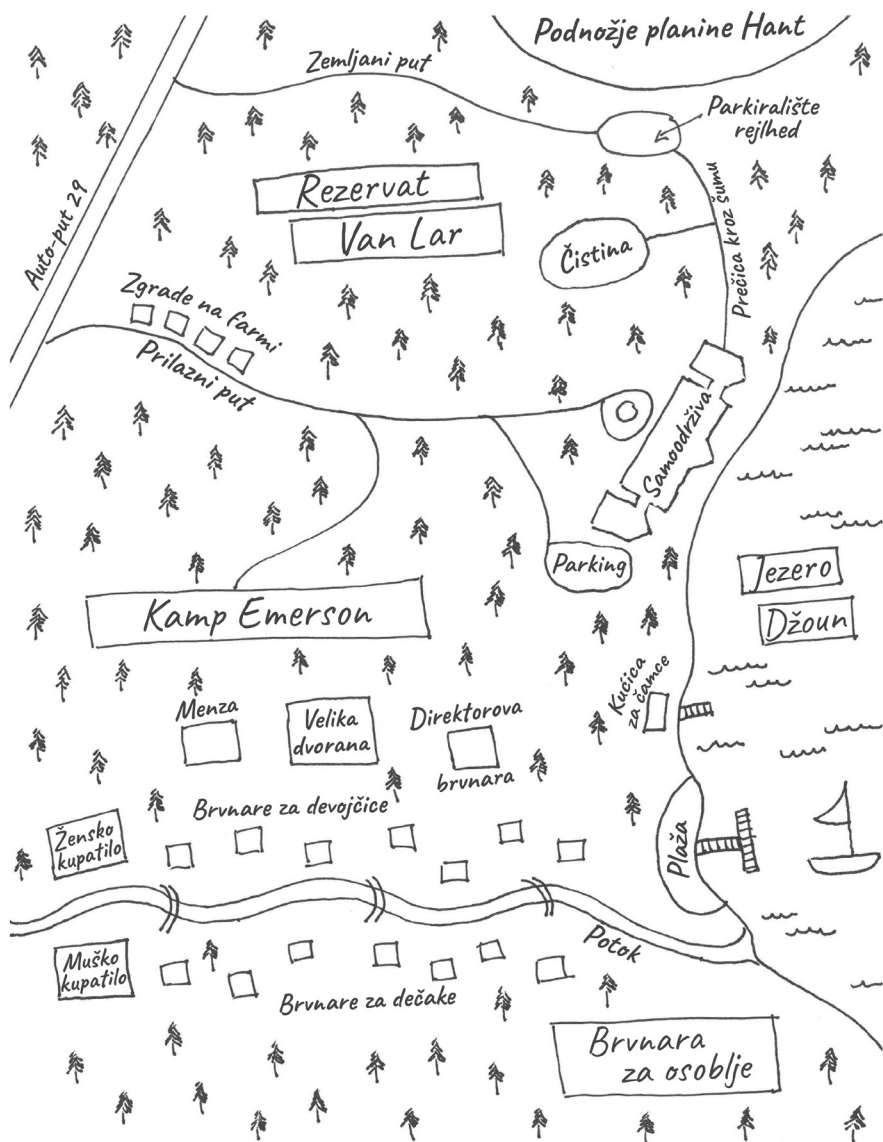
I – Barbara	13
II – Ber	89
III – Kad se izgubiš.	145
IV – Posetioci.	205
V – Nađena	233
VI – Opstanak	291
VII – Samoodrživa.	387
Izjave zahvalnosti	493

„Mnogi pešaci što stignu do ovih šuma ne veruju kad im se kaže da im preti opasnost ako se usude da zađu u njih sami kako bi uživali u dokolici. Ali uveravamo ih da nema zbora da je ta opasnost stvarna – opasnost da se izgube u šumi. To je jedino čega se treba plašiti u šumama planina Adirondak!“

– Iz „Izgubljeni u šumama Adirondak:
Upozorenje posetiocima Severne šume; Šta ne treba radi-
ti kad se izgubite i kako da se ne izgubite“,
Njujork tajms, 16. mart 1890.

„Razmišljala sam o tome kako u divljini za opasnošću ubrzo sledi lepota, i kako svaka od njih postaje deo one druge.“

– Iz *Šumske žene* En Labastil

I

Barbara

Luiz

Avгust 1975.

Krevet je prazan. Vaspitačica Luiz – devojka od dvadeset tri godine, kratkih udova, promuklog glasa, vesela – stajala je bosa na toplim grubim daskama brvnare koja se zove Jela i trudila se da pojmi odsustvo tela na donjem ležaju pored vrata. Malo kasnije, deset sekundi koje su prošle od trenutka kad je videla taj prizor pa do zaključka poslužice joj kao dokaz da je vreme ljudski konstrukt, da može da se uspori ili da se ubrza u prisustvu emocija, hemikalija u krvi.

Krevet je prazan.

Jedina baterijska lampa u brvnari – čije je odsustvo, čak i danju, obično značilo da su kamperi otišli u nužnik – na svom je mestu, na polici pored vrata.

Luiz se polako okrenula oko sebe, imenujući devojčice koje je mogla da vidi.

Melisa. Melisa. Dženifer. Mišel. Ejmi. Kerolajn. Trejsi. Kim.

Osam kamperki. Devet kreveta. Izbrojala je opet, pa ponovo.

Najzad, kad više nije mogla da odlaže, pustila je da joj jedno ime iskoči na površinu misli. *Barbara.*

Prazan ležaj je Barbarin.

Sklopila je oči. Zamislila je sebe kako se vraća, celoga života, na ovo mesto u ovom trenutku: usamljena putnica kroz vreme,

duh koji zaposeda brvnaru zvanu Jela, i snagom volje nastoji da prisili jedno telo da se pojavi tamo gde ga nema. Snagom volje primorava samo devojčicu Barbaru da uđe na vrata. Da kaže da je bila u kupatilu, da kaže da je zaboravila na pravilo da se nosi baterijska lampa, da se razoružavajuće izvini, kao što je to činila ranije.

Ali Luiz je znala da Barbara neće uraditi ništa od toga. Osetila je, iz razloga koje ne može da artikuliše, da Barbare nema.

Od sve dece u kampu, pomislila je Luiz. Od svih kampera da nestane baš ona.

U 6.25 Luiz se vratila iza zavese, u prostor koji deli sa Anabel, vaspitačicom na obuci. Ona ima sedamnaest godina, balerina iz Čevi Čejsa u Merilendu. Anabel Sautvort je po godinama bliža kamperima nego Luiz, ali drži se gordo i prožima reči ironijom, i uopšte trudi se da svi prepoznaju čvrstu liniju između trinaest godina i sedamnaest godina – liniju koja se manifestuje pregradom od šperploče što razdvaja glavni deo brvnare od ugla za vaspitače.

I sad ju je Luiz prodrmla da je probudi. Pa je Anabel zaškiljila. Savila ruku u laktu i dramatično pokrila njome oči. I ponovo utonula u san.

Luiz je postala svesna nečega: miris piva koje je organizam metabolički obradio. Mislila je da dopire iz njenog tela – iz njene kože i njenih usta. Zasigurno je sinoć popila dovoljno da ujutru oseti posledice. Ali dok je stajala iznad Anabel, zapitala se da li taj miris zapravo potiče sa Anabeline strane sobe.

I to ju je zabrinulo.

„Anabel“, prošaptala je Luiz. U svome tonu je iznenada prepoznala vlastitu majku. I u određenom smislu se osećala kao sopstvena majka – kao sopstvena loša, neodgovorna majka – u odnosu prema ovoj devojci.

Anabel je otvorila oči. Podigla se u sedeći položaj i odmah se trgla. Pogled joj se sreo s Luizinim i razrogačila je oči pa prebledela.

„Povratiću“, kazala je – preglasno. Luiz ju je utišala, zgrabila prvo što joj je došlo pod ruku – praznu kesu od čipsa na podu.

Anabel se brzo nagla nad kesu. Povraćala. Onda je podigla glavu, dašćući i ječeći dubokim glasom.

„Anabel“, rekla je Luiz. „Jesi li mamurna?“

Anabel je odmahнула glavom. Plašila se.

„Mislim, ovaj“, kazala je – a Luiz ju je ponovo utišala pa ovoga puta sela na devojčin krevet, odbrojala u sebi do pet, kao što je radila otkad je bila malo dete. I trenirala sebe da ne reaguje.

Anabel je zadrhtala brada. „Mislim da sam pojela nešto loše“, prošaptala je.

„Jesi li izlazila sinoć?“, upitala je Luiz. „Anabel?“

Anabel ju je posmatrala. Procenjivala.

„Važno je“, rekla je Luiz.

Luiz je inače imala strpljenja sa svojim vaspitačima na obuci. Bila je uvežbana da ih vodi kroz prve mamurluke. Nije bilo važno ako malo uživaju kad imaju slobodno veče. Kao glavna vaspitačica ove godine, obično je gledala kroz prste na ponašanje koje je smatrala bezopasnim. Pa i sama je uzimala učešća kad joj se čini da je pravi trenutak. Ali inače upravlja čvrstom rukom; početkom ovog leta, prvi vaspitač koji se ne bi probudio na vreme posle noći bančenja dobio je zabranu dolaska na nekoliko sledećih zabava, i po svemu sudeći to je bio dovoljan primer da niko ne ponovi grešku.

Do sada. Zato što je sinoć, kad je Luiz izašla, trebalo da Anabel bude na dužnosti. I očigledno nije bila.

Luiz je zažmurila. Premotavala je u glavi događaje od prethodne večeri.

Bila je igranka u zajedničkoj prostoriji, povodom proslave završetka jedne smene u kampu, kojoj su bili obavezni da prisustvuju svi polaznici kampa, vaspitači i vaspitači na obuci. Setila se da je u jednom trenutku zapazila da je Anabel odsutna – nije je našla pogledom – ali bila je sigurna da se devojka vratila do kraja plesa.

Zato što je u jedanaest, kad ih je Luiz brzo prebrojala, Anabel bila tamo, zajedno sa devet polaznica kampa – da, devet – koje su

simpatično mahale Luiz da joj požele laku noć. I dalje ih je videla s leđa, kako zbijene u grupu idu prema Jeli.

Tad ih je videla poslednji put. Uverena da Anabel vodi računa o njima, otišla je svojim putem.

Zatim je pokušala da zamisli krevete devojčica kad je ušla na prstima u brvnaru krajem noći, dugo posle odlaska na spavanje i gašenja svetla. Moralo je biti – koliko? – dva ujutru? Tri? Slike su joj se vraćale u fragmentima: otvorena usta Melise Rejmond, Ejmina ruka visi ka podu. Ali Barbare nije bilo nigde među ovim upamćenim prizorima. A ni Barbarinog odsustva.

Pred oči joj je iskrslo drugo jedno sećanje: Džon Pol, na Čisti-ni, maše rukama kao vetrenjača, najpre u njenom pravcu a onda prema Liju Tausonu. Džon Pol sa svojim pristupom bogatog klinca u tuči, mahao je pesnicama kao da ulazi u ring. I Li, žestok i razbarušen, još s keceljom od služenja večere. Brzo je završio sa Džonom Polom, ostavio ga na zemlji da, rasejano žmirkajući, gleda u granje iznad glave.

Danas će biti nevolje. Uvek bude problema kad Džon Pol stekne utisak da ga ona vara.

Samo da se zna: ovoga puta ga nije varala.

Anabel je došla k sebi. Pokrila je oči rukom.

„Znaš li gde je Barbara?“, upitala je Luiz. Da odmah pređe na stvar. Nije imala mnogo vremena: ubrzo će devojke u drugoj sobi početi da se bude.

Anabel je delovala zbunjeno.

„*Van Lar*“, kazala je Luiz, a onda je ponovila, tiše. „Naša kamperka.“

„Ne“, izustila je Anabel i srušila se nazad na krevet.

Tada je, naravno, signal za buđenje odjeknuo sa zvučnika postavljenih na drveće po celom terenu kampa – što je značilo da se, sa druge strane pregrade od šperploče, nerado budi osam devojčica od dvanaest i trinaest godina, ispuštaju tihe zvuke, izdisaje i uzdahe, podižući se na laktove.

Luiz je počela da korača tamo-amo.

Anabel ju je posmatrala, i dalje u horizontali, i počela da shvata problem.

„Anabel“, rekla je Luiz. „Sad moraš da budeš iskrena. Jesi li sinoć ponovo izlazila? Pošto su polaznici kampa poredali u krevete?“

Anabel je zadržala dah. Onda je izdahnula vazduh. Klimnula glavom. Luiz je primetila da su joj se oči napunile suzama.

„Da, jesam“, kazala je. Glas joj je detinje drhtao. Ona je upadala u nevolju vrlo retko u životu – Luiz je u to bila sigurna. Ona je devojka kojoj su otkad se rodila govorili koliko vredi u ovome svetu. Kako usrećuje druge. Sad je otvoreno plakala, a Luiz se obuzdala da ne zakoluta očima. Čega ima Anabel da se plaši? Ona ništa ne rizikuje. Ima sedamnaest godina. Najgore što može da joj se desi jeste da je otpuste, da je pošalju gore na brdo, njenim bogatim roditeljima – koji su, zapravo, prijatelji s vlasnicima kampa. A ovi su, baš u tom trenutku, bili gosti u njihovoj kući na imanju koje obuhvata i kamp. Međutim, najgore što može da se desi Luiz – *odrasloj* osobi, pomislila je, prekorevajući sebe – najgore što bi moglo da joj se desi... pa... Ne skači previše u daljinu, rekla je sebi. Samo ostani u sadašnjosti.

Luiz je prišla zavesi. Malo ju je pomerila. Utom je uhvatila pogled Trejsi, tihe devojčice čiji je krevet bio iznad Barbarinog, kad je, silazeći, zastala na pola merdevina, očigledno primetivši šta se dešava.

Luiz je pustila zavesu da padne.

„Je li nestala?“, pitala je Anabel. Luiz ju je ponovo utišala.

„Ne govori *nestala*“, rekla je Luiz. „Reci 'nije na svom ležaju'.“

Luiz je prešla pogledom po njihovoj sobici. Tražeći dokaz njihovog ponašanja od prethodne noći. Ono što je našla pokupila je u smeđu papirnu kesu za đubre: praznu bocu piva koje je ona popila vraćajući se sa Čistine; kraj džointa koji je pušila u jednom trenutku; kesu od čipsa punu povraćke, koju je podigla krutim prstima.

„Ima li još nečeg što ne želiš da neko nađe?“, Luiz je upitala Anabel, a ova je zavrtela glavom.

Luiz je zatvorila kesu za otpatke, presavila je i pritisnula.

„Slušaj me“, kazala je. „Možda ćeš danas pre podne biti zadužena za kampere. Još ne znam. Ako bude tako, treba da se rešiš ovoga. Samo baci u otpatke kada budeš išla na doručak. Toga se moramo rešiti. Možeš li to da učiniš?“

Anabel je klimnula glavom, i dalje zelena u licu.

„Sada samo budi ovde“, kazala joj je Luiz. „Neko vreme ne izlazi napolje. I nemoj...“ Oklevala je, tražeći reči koje će zvučati ozbiljno, ali ne i optužujuće. Najзад, obraća se detetu. „Samo ne govori nikome ništa o onome sinoć, još ne. Pusti me da malo razmislim o nečemu.“

Anabel je ćutala.

„Važi?“, rekla je Luiz.

„Važi.“

Ona će se odmah slomiti, pomislila je Luiz. Bez kolebanja će svakome ko za nju predstavlja autoritet ispričati šta se dogodilo i sve što zna. Plakaće na ramenu majke i oca, koji verovatno čak nisu ni razumeli pesmu po kojoj su nazvali kćer, pa će je oni tešiti, i nastaviće s časovima baleta, a sledeće godine će je njena škola proslediti u Vasar ili Redklif ili Velsli, i udaće se za momka kog joj roditelji odaberu – priznala je jednom Luiz da već imaju nekog na umu – i nikada više, nijednom, neće pomisliti na Luiz Donadju, niti na sudbinu koja će zapasti Luiz, ni na probleme koje će Luiz imati, do kraja života, da nađe posao, da nađe smeštaj, da izdržava majku, koja sad već sedam godina nije u stanju ili neće da radi. Da izdržava mlađeg brata, koji s jedanaest godina još nije učinio ništa čime je zaslužio život koji mu je dat.

Anabel je, pred njom, ponovo dobila nagon za povraćanjem. Pa se obuzdala.

Luiz se podbočila. Diši. Uspori, podsetila je sebe.

Ispravila je ramena. Razmakla je zavesu. Počela je s pretvaranjem da ništa ne zna i iznenađenjem pred malom grupom devojčica koje su je gledale – progutala je stid kao pilulu – sa obožavanjem, divile joj se, često joj dolazile da traže savet i zaštitu.

Zakoračila je u njihovu sobu. Izvela je predstavu prelaženja pogledom po krevetima. Pa mrštenjem odglumila zbunjenost.

„Gde je Barbara?“, kazala im je, vedro.

Trejsi

*Dva meseca ranije
Jun 1975.*

Čim dođu, polaznicima kampa saopšte tri pravila.
Prvo se tiče hrane u brvnarama i načina na koji se konzumira i skladišti (uredno, dobro zatvoreno).

Drugo se odnosi na plivanje; aktivnost koju niko, ni pod kakvim okolnostima, ne sme preduzimati sam.

Treće – najvažnije, sudeći po tome kako je navedeno, svim velikim slovima, na tablama na nekoliko zajedničkih prostorija – glasilo je: KAD SE IZGUBIŠ, SEDI I VIČI.

Tad je to upozorenje zvučalo Trejsi gotovo smešno. Ponoviće ga kasnije te noći, uz logorsku vatru; objasniće zašto je logično. Ali predstavljeno tako, u tom trenutku, tako direktno i jezgrovito kao što ga je saopštio visoki vaspitač, izgovarajući reči bez interpunkcije i emocije – nateralo ju je da zbog te fraze odvrati pogled, proguta nervozni smeh. KAD SE IZGUBIŠ, SEDI I VIČI. Pokušala je da to zamisli: Da sedne odmah tu, na licu mesta. Da otvori usta. Da viče. Pitala se kakve bi zvuke proizvela. Koju reč, ili reči? *Upomoć? Pomozite mi?* Ili, ne daj bože – *Molim vas, nađite me?* To je bilo suviše neprijatno i da bi se zamislilo.

Njen otac je platio da bi bila polaznica ovog kampa.

Tako se završilo posle nedelju dana pregovora koji su zaključeni pat-pozicijom i vikendom koji je ceo provela u svojoj sobi: hladni keš, stotinu dolara – od čega će je pedeset procenata čekati kad se vrati.

A ono što je ona želela od svoga leta bilo je jednostavno: htela je da cele dane provodi u dnevnoj sobi viktorijanske kuće u Saratoga Springsu koju je njena porodica iznajmljivala svake sezone konjskih trka već deset godina. Želela je da spusti roletne dopola i da otvori prozore dopola i da sve ventilatore u kući usmeri ka mestu gde leži na sofi, sa koje ustaje samo da pripremi sebi složene užine. I htela je da čita: čitanje je bilo ono glavno.

Takva joj je bila rutina pet leta zaredom. Nadala se da ni leto 1975. neće biti drugačije.

Umesto toga, njen otac – razveden od njene majke manje od godinu dana – brzo je, jedno za drugim, našao devojkicu, luksuzniju kuću za iznajmljivanje i stav da Trejsi ne treba da se celo leto izležava i da ništa ne radi. U svakom slučaju, tako joj je rekao dok su se vozili od kuće Trejsine majke na Long Ajlendu sredinom juna. (Nije mogla a da ne primeti da je čekao da joj otkrije svoj plan tek kad budu na pola puta do Saratoge.) Pravi razlog tome bio je – razmišljala je – što je hteo da je se reši na dva meseca. Kako bi on i već pomenuta devojkica mogli da žive a da im ne bude stalno na putu nadurena dvanaestogodišnjakinja. Zašto se onda borio za starateljstvo nad njom celoga leta, pitala se Trejsi, kad je samo hteo da se okrene i pošalje je od kuće?

Nije se čak ni potrudio da je sam odveze do Kampa Emerson. Za to je zadužio Donu Romano, svoju devojkicu, koja je za Trejsi i dalje bila samo ime i prezime.

„Tog dana su trke“, rekao je njen otac kad ga je Trejsi uhvatila u predsoblju i preklinjala da pođe s njom. „Moram da se odvezem dole u Belmont. Oklevalo trči u dva.“

Njen otac je bio džokejski sin koji je previše izrastao da bi mogao da krene očevim stopama. Umesto toga, postao je jahač za

vežbe, onda trener, a potom i vlasnik, pa su se okolnosti njihovog života menjale sa svakom promenom njegovog posla. Kad se Trejsi rodila, njih troje su živeli u prikolici u dvorištu majčine majke. Sad su živeli u novoj velikoj kući sa srebrnom kapijom, u Hempstedu u državi Njujork. Odnosno, tamo su živele Trejsi i njena majka.

„O čemu ćemo uopšte *razgovarati?*“, htela je da zna, ali on je samo vrteo glavom i molećivo spustio obe šake na njena ramena. Najednom je primetila da su im oči u istom nivou, da je visoka koliko i njen otac. U poslednje vreme je bila naglo izrasla, do skoro metar i osamdeset, zbog čega bi se pogrbila kad god nije u pokretu.

„To mesto bi trebalo da bude vrh vrhova. Mislim ono, stvarno na visokom nivou“, rekao je otac – koristeći iste dve neprijatne fraze koje je koristio kad god saopštava neke novosti. „Kladim se da ćeš ga na kraju obožavati.“

Okrenula se ka prozoru. Kroz njega je videla Donu Romano kako namešta grudnjak ogledajući se u prozoru kola. Bio je to novi štuc blekhok sa čupavim podnim prostirkama i motorom čiji ju je zvuk podsećao na glas njenog oca. „Najmoderniji“, kazao je kad je došao po nju u Hempsted. Trejsi se činilo da je sve u životu njenog oca novo. Iznajmljena kuća, devojka, štene pekinezera, kola. Trejsi je bila jedino staro u njegovoj orbiti; pa je odbacio čak i nju.

Ispostavilo se da Dona Romano puši jednu za drugom. Između povlačenja dimova postavljala je Trejsi pitanja o njenom životu, za koja je bilo očigledno da su spremljena kao zaliha za svrhe ovog putovanja. Kad nije odgovarala na njih, Trejsi je krišom bacala poglede na Donu Romano. Bila je ekstremno lepa. U normalnim okolnostima time bi dobila mnogo kod Trejsi. Trejsi je volela lepe žene. Volela je najpopularnije devojke u svojoj srednjoj školi mada bi bolji izraz bio *obožavala sa strahopoštovanjem*, pošto ih je uglavnom prezirala. Pa ipak, fascinirale su je, možda zahvaljujući činjenici da su fizički bile njena suprotnost, i kao takve nešto poput primeraka vrste koje je želela da istraži, detaljno, pod mikroskopom. Dok je većina devojaka iz njenog razreda nosila dugu ravnu

kosu, podeljenu na sredini, Trejsina kosa je bila gusta, crvena i nepokorna. Dok su neke njene drugarice iz odeljenja imale nežne pegice, Trejsine su bile tako upadljive da je dobila nadimak Poveži Tačkice, ili skraćeno Pe-Te. Nadenula joj ga je grupa dečaka iz šestog razreda. Trebalo je da nosi naočari; posedovala ih je, ali ih nikad nije nosila, zbog čega je često žmirkala. Otac joj je jednom nehajno rekao da je građena kao šljiva na čačalicama, što je istovremeno bilo tako okrutno i tako poetično da se zakačilo za nju kao konjska oprema.

Put je od asfaltnog prešao u tucanik pa u zemljani put. Svakih nekoliko minuta su se pojavljivale trošne kuće, s prednjim travnjacima pretvorenim u groblja zardalih vozila. Toliko je bio sablastan taj kontrast između lepote prirode i raspadanja koje je uzrokovao čovek da se Trejsi zapitala jesu li na pravom putu.

A onda su, konačno, ugledale znak. *Rezervat Van Lar*, pisalo je. U uputstvima koja su dobili mejlom pisalo je da treba ići u smeru tog znaka.

„Pitam se zašto nisu stavili naziv kampa na znak“, razmišljala je glasno Dona Romano.

Možda zato da ga perverznejci ne bi mogli naći, pomislila je Trejsi. Znala je da bi to rekao njen otac. I protiv svoje volje, često bi čula njegov glas kao neku narativnu podlogu u svom životu. Ta godina – prva godina razvoda – bila je najduži period da su bili razdvojeni.

Istini na volju, pratila ga je kao senka kad je bila mala, volela ga je bezrezervno, išla svuda s njim, podizala šargarepe na otvorenom dlanu ka njuškama njegovih omiljenih konja. Mada bi pre umrla nego da to prizna, strašno joj je nedostajao, i veći deo protekle školske godine provela je s nestrpljenjem očekujući leto da bude s njim.

Zemljani put se račvao. Strelica na desnoj strani upućivala ih je na *Kamp Emerson: Mesto gde se sklapaju doživotna prijateljstva*.

A onda su između drveća izbile na travnjak s nekoliko rustičnih drvenih zgrada u redu. Ispred njih je stajao jedan vaspitač za stolom na rasklapanje, na kojem je bio okačen vlažni poster s neubedljivim natpisom: *Dobro došli*.

Vaspitač je prišao blekhoku, sa fasciklom u ruci, koju je uručio Doni kroz prozor. Onda joj je zvanično naglasio Tri pravila Kampa Emerson kao neki prilježan gradski telal – uključujući i ono poslednje, najvažnije, frazu koja će odjekivati u Trejsinoj glavi danima, nedeljama. Do kraja njenog života.

Kad se izgubiš, sedi i viči.

Bilo joj je teško da zamisli koliko bi morala da bude izgubljena da bi to opravdalo ovu opciju. Njen glas je, izgleda, neprekidno postajao sve tiši otkad se rodila, tako da se do dvanaeste godine jedva čuo.

Veoma – konačno je zaključila. Duboko, nepovratno izgubljena.

„Bićeš u Jeli“, rekao je momak prekinuvši je u mislima. Pružio je dugačku ruku udesno. Dona Romano je pritisnula gas i blekhok je krenuo napred.

Alis

Jun 1975.

Odlazili su i poslednji roditelji.

Alis je iz zastakljene verande u kući na vrhu brda posmatrala kako se udaljavaju kolima, u sporoj koloni, vijugavoj kao zmija.

Kamp Emerson je bio udaljen osamsto metara, ali glavna kuća Rezervata – Samoodrživa, kako su je nazvali – izgrađena je na visokom grebenu terena, pa je iz nje mogla da vidi sve oko sebe: jezero Džoun na istoku; na zapadu dugačak prilazni put što vodi do glavnog puta u grad; na jugu Kamp Emerson; na severu divljinu. Planinu Hant i brda u njenom podnožju.

Stajala je tamo dva sata. Do sada su prošla devedeset jedna kola. U svakom od njih se nalazio roditelj ili roditelji koji su ostavili dete ili decu u kampu.

Ovo je bio Alisin ritual u poslednje dvadeset tri godine, koliko je udata za Pitera van Lara. Prvog dana kampa je uvek, otkad je imala osamnaest godina, stajala na ovom prozoru pročelja Samoodržive i posmatrala, ponekad s detetom u naručju, ponekad sama. Volela je da zamišlja porodice u tim kolima. Volela je da im izmišlja imena, i probleme.

Poslednja kola su nestala s vidika. Alis se uspravila. Pogledala je na sat iza sebe: 16.45. Na redu je njeno svakodnevno odbrojavanje:

dozvoljeno joj je da u pet sati uzme jednu od pilula koje joj je prepisao za živce doktor Luis. Preporučena joj je jedna – mada joj ni dve ne bi škodile „kad je vrlo loš dan“. Pod tim je doktor Luis podrazumevao dane kad previše misli na Bera.

Onda dve.

Tup udarac u predvorju: gvozdeni zvekir je udario o prednja vrata. To je sigurno Ti-Džej.

Alis je tog jutra dole u Direktorsku brvnaru poslala poruku u kojoj je zatražila sastanak.

Sada je izvadila iz džepa malu staklenu bočicu. Sažvakala je dve pilule, petnaest minuta pre vremena.

Onda je zatvorila oči, uvežbavajući u mislima reči koje će upotrebiti.

Reč je o Barbari, kazaće. Volela bi da se pridruži polaznicima kampa.

Prošlo je pet godina otkad je Ti-Džej Hjuit stupila na mesto direktora Kampa Emerson. Nije to želela; uporno je tvrdila da je njen otac Vik savršeno sposoban da nastavi u toj ulozi, koju je divno izvodio decenijama.

Ali Vikovo slabljenje – najpre fizičko, a onda i mentalno – postalo je nemoguće ignorisati leta 1970, kad je preplašio nekoliko polaznika kampa nepovezano vičući na njih prvog dana smene. I to pred njihovim roditeljima. Razjareni roditelji su krenuli ka glavnoj kući da se žale. Pa je Piter smenio Vika, na licu mesta, i uverio roditelje da će lično nadzirati tu smenu dok ne nađe odgovarajuću zamenu.

Tražili su zamenu kratko, dok Piter nije predložio da Ti-Džej preuzme očeve dužnosti. Alis je bila protiv toga. Bila je tako mlada, a uz to i žensko. Ko je još čuo da žensko bude direktor imanja? Ali Piter je insistirao. Rekao je da će s vremenom naći zamenu.

Do sada je nisu našli. Odnosno nijednu koju bi Piter odobrio. I tako je, kao i njen otac pre nje, Ti-Džej sada imala obe uloge: upravnice rezervata u jesen, zimu i proleće, i direktorke kampa u

leto. I dalje je živela u kućici gde je i odrasla, koja je služila i kao direktorska kancelarija, a sad i kao dom za oporavak Vika Hjuita najveći deo godine.

Na pragu zastakljene verande Ti-Džej se nakašljala. Izgledala je kao da joj je nelagodno, kao da nije zadovoljna – mada je, ako ćemo iskreno, uvek imala taj izraz u ovoj kući. Njen domen je bila šuma.

„Zdravo, Ti-Džej“, kazala je Alis, a Ti-Džej je klimnula glavom i izbegla da joj se direktno obrati. Otkad ju je Alis poznavala, Ti-Džej je nikada nije oslovila po imenu. U njoj je bilo neke nadmenosti koja je uvek razdraživala Alis. Nije bila takva s Piterom, pomislila je – ne, s Piterom je bila puna poštovanja.

„Izvoli, sedi“, kazala je Alis, a onda je posmatrala Ti-Džej kako se okreće u punom krugu tragajući za mestom na kojem bi se najmanje zadržala, s kojeg bi mogla da žurno ode. Najzad je sela na jedan otoman. Na samu njegovu ivicu. S laktovima na kolenima. Pogmute glave.

Kosa joj je odnedavno bila kratka, ošišana ukруг, tako nakrivo i nekako pogrešno da je Alis zamislila kako se Ti-Džej sigurno ošišala sama. Bilo je teško pomiriti ženu koja je sedela pred njom sa onom devojčicom koju je Alis upoznala pre dvadeset tri godine, kad je prvi put kročila na imanje; starom tri godine, uvek u pokretu, svuda za ocem. Tada je bila *Tesi Džo*, nametljivo ime, ime za lutku ili za kravu ili za nekakvu zabavljačicu, potpuno pogrešno za tako stoički nastrojeno dete. Do šesnaeste je usvojila androgino Ti-Džej kao ime, ali je kosu uplitala u debelu pletenicu još deset godina. Do sada.

„Kako si?“, upitala ju je Alis. Uzela je pepermint bombonu iz zdele pored sebe, koju je posluga stalno dopunjavala. Ružičaste su bile najbolje.

„D’bro“, kazala je Ti-Džej onim akcentom. *Onim* akcentom. Alis je živela u tome kraju duže od dve decenije, ali i dalje joj je parao uši.

„Da li ti je otac dobro?“

„Dosta d'bro.“

„Imaš li problema s nečim ove godine?“

„Ne“, odgovorila je Ti-Džej. Pljesnula je nešto nevidljivo pozadi na vratu. Pa pogledala u ruku.

„Preći ću na stvar“, rekla je Alis. „Pretpostavljam da je gospodin V. već razgovarao s tobom?“ Zastala je, čekajući da Ti-Džej reaguje – jer zapravo nije imala pojma da li je Piter razgovarao s devojkom. Nije joj se javio od četvrtka, kad je otišao u Olbani. Ali jeste znala da je Barbara još kod kuće.

Ti-Džej je odmahнула glavom. Naravno, pomislila je – naravno da nije. Ako ništa drugo, mogla se kladiti da će on zanemariti svaku od svojih dužnosti, da će je izneveriti – da će izneveriti Barbaru – iznova i iznova, da će biti odsutan iz njihovog života kad taj život postane težak. Što znači da ga ovih dana – kad se Barbara onako ponaša – uglavnom nema, obično bez najave odlaska. A i vrati se slično tome, tiho.

Ti-Džej se promeškolljila, ispravila leđa.

„Pa“, kazala je Alis, primoravši sebe da govori vedro, nehajno. „Ovo će biti vest za tebe. Odlučili smo – Barbara je odlučila – da bi volela da se priključi polaznicima kampa ove godine.“

Malo se nasmešila, kao da saopštava dobre vesti.

Znala je da se Ti-Džej to neće svideti. To je bio jedan od razloga da odlaže. Generacijama je postojala stroga linija razgraničenja između porodice Van Lar – bankara iz Olbanija, ljubitelja prirode, ali ne pustolovnih – i kampa koji su posedovali, a koji je oduvek bio teritorija Hjuita. Najpre Vika. A sad njegove ćerke. A tu je i činjenica da Ti-Džej voli da radi na određen način, po određenom redu. Alis je nagađala da će je naljutiti što ovo zahteva sa zakašnjenjem.

Međutim, u trenutku je licem Ti-Džej prešao izraz koji Alis nije umela da odredi. Zaprepašćenje? Bes? Nije pogledala Alis u oči. Otkad je ušla u sobu, postojano je gledala desno od Alisine glave.

Ti-Džej je ponovo odmahнула glavom.

„Izvinite“, kazala je. „Ne mogu to da učinim.“

Alis je zurila u nju.

U glasu Ti-Džej Hjuit bilo je takve samouverenosti, takve konačnosti. Kao da se ona išta pita u vezi s tim, pomislila je Alis. Kao da je ona Alisin poslodavac, a ne obratno.

Alis je duboko udahнула. Bombona u ustima joj se potpuno istopila. Uzela je drugu iz zdele na stolu i zagrizla je pre nego što će odgovoriti.

„To bi nam mnogo značilo“, kazala je. „Znam da si bliska s Barbarom. Uverena sam da si primetila da ona ima... poteškoća. Da se neprikladno ponaša. Mislimo da bi joj koristilo da bude s nekim novim prijateljima.“

Pa, bar je Alis bila u to sigurna. Piter i nije toliko. Ali ima toliko razloga zbog kojih je razumno pustiti je da ide – a među njima nije najmanji taj što neće biti u kući kad prirede zabavu. Prvu koju će prirediti za četrnaest godina. Biće to proslava stogodišnjice Rezervata, na koju će pozvati na imanje dvadesetak prijatelja i rođaka na nedelju dana u avgustu. Kad su poslednji put imali goste na večeri u Olbaniju, Barbara se samo jednom pojavila iz svoje sobe. Obučena u... nekakav kostim, zapravo, kose ofarbane u neku strašnu boju, očiju uokvirenih debelom crnom linijom. Piterova rođaka Garland je prasnula u smeh, a Barbara se povukla zalupivši vratima. Od tada je farbala kosu u tu boju i koristila takav ajlajner uprkos Alisnim prigovorima.

Ovoga puta neće imati takvih briga – samo kad bi Barbara otišla. Ti-Džej je gledala u pod.

„Jeste li joj već rekli?“, upitala je.

„Za kamp?“, odvratila je Alis. „Ona je i tražila da ide.“

„Ne“, rekla je Ti-Džej. „O onome što će se desiti na jesen.“

Alis je zastala. Odmahnula je glavom.

„Reći ću joj krajem leta.“

A onda, u trenutku nadahnuća: „Reći ću joj na kraju njene smene u kampu.“

„Smena je već počela“, rekla je Ti-Džej, na onaj njen način.

„Tek što je počela.“

„Brvnare su pune.“

U Alisinin grudima je polako rasla neverica, a ipak ju je nešto sprečavalo da progovori, nije bila u stanju da dopre do najdubljih izvora gneva, onih zbog kojih se oslanja na Pitera kad joj je zaista potrebno da je neko čuje.

Pilule, setila se. Pilule su je iznutra uhvatile svojim kukama, oslobađaju zategnute čvorove u njenim ramenima, puštaju poplavu olakšanja u njoj i spreda i pozadi, vodopad toplote i mira. *Fokusiraj se, naložila je sebi.*

Posmatrala je predmete oko sebe u prostoriji: trik kojem ju je naučio doktor Luis. *Stojeći sat. Biljke što bujno rastu. Kamene ploče poda u zastakljenoj verandi.*

Progovorila je ponovo, pazeći kako se izražava. Jezik joj je bio debeli puž golač u ustima.

„Znaš Barbaru isto tako dobro kao i svi ostali“, rekla je Alis. Bolje od mene, pomislila je i protiv svoje volje. „Znaš da će joj to koristiti.“

Ali Ti-Džej je sad stajala, spremna da izađe iz sobe. Da je imala šešir, stavila bi ga na glavu.

Celo leto, pomislila je Alis. Celo leto bez Barbare, bez njenih napada besa, bez njenih burnih ispada, bez glasnog ridanja satima, što uznemirava poslugu. Svi se učtivo pretvaraju da ne čuju. Ali čuju, svi čuju, kao što i Alis čuje. Kako će joj samo prijati da ima te mesece za sebe, dok joj je ćerka sklonjena samo malo dalje nizbrdo, a bezbedna. Zaokupljena. Zadovoljna.

„Bolje da se vratim“, rekla je Ti-Džej.

Alis se osmehnula. Pilule su joj otopile gard. U ustima su joj bile reči koje je inače držala zatvorene, za zubima. Radi to najveći deo svog života, s Piterom, sa svima. Obično je darovita u zatvaranju.

Ali ne i danas.

„Ta odluka nije na tebi“, rekla je Alis. „To se mora desiti.“

„Ili šta?“, odvrtila je Ti-Džej naglo. I preglasno, pomislila je Alis. Zašto svi moraju da govore tako glasno, sve vreme.

Mir i tišinu – samo je to želela.

Alis je otvorila usta. Nijedna reč nije iz njih izašla.

Prošao je minut, možda pet. Osećala je pospanost. Znala je da treba da joj bude neprijatno zbog takvog držanja, zbog toga što joj je glava sad nagnuta u stranu – ali i ta joj je emocija bila nedostupna. Apstraktna, nešto što je razumela kao koncept, ali nije mogla da oseti.

„To je ideja gospodina Van Lara“, rekla je Alis konačno. „Njegova želja.“

To je bilo poslednje pribežište. Stidela se što mora da ga upotrebi. Sramota je, pomislila je, što njene reči ne znače ništa u ovom domaćinstvu.

Ti-Džej ju je pogledala. Procenjivala je da li joj se može verovati. Pa joj se izraz lica promenio u rezigniranost.

„Dobro“, rekla je Ti-Džej. „Smestićemo je u Jelu. Poćeće sutra.“

I bez daljih pitanja Ti-Džej je izašla iz sobe. Pa iz kuće.

Da je Ber ovde...

Alis se zaustavila. Ne treba da se naslađuje takvim fantazijama, tako je rekao doktor Luis. Svaki put kad bi u mislima otplutala ka nekoj takvoj fantaziji, trebalo je da se vrati u stvarnost. Pa ipak, vizija joj se pojavila silovito: da je Ber ovde, pošao bi za Ti-Džej napolje. Sklopila je oči i dozvolila sebi – samo na trenutak – da se seti svoga sina, živahnog, divnog, kako prati Ti-Džej Hjuait svuda po imanju. *Tesi, Tesi*. Njegov visoki, mili glas, odmah s druge strane tanane zavese između njenog sveta i njegovog. Lako ga je mogla čuti.

Na divanu je Alis okrenula glavu da gleda kroz stakleni zid zastakljene verande. Ti-Džej je u odlasku zastala na travnjaku, izvadila nešto iz džepa, prinela ruku ustima. Pljunula. Duvan za žvakanje, tako to muškarci zovu. Odvratna navika.

Alis je posmatrala leđa Ti-Džej Hjuait dok se nije izgubila iz vida. Bila je visoka, tanka i graciozna, i Alis je pomislila – ne prvi put – da bi mogla biti lepa.

To je njen pravi greh, pomislila je Alis. To kako je uništila svoj izgled.

Do ušiju joj je dopro zvuk koraka. Težak, spor i mučan: Barbarin. Sigurno ide u kuhinju. To joj je u poslednje vreme omiljena prostorija. Alis je iskrivila lice u grimasu.

Juče je Alis zamolila novu kuvaricu – čijeg imena nije mogla da se seti – da prestane da daje Barbari hranu tako često. Da nađe neke izgovore ako bude morala. Ali Alis je znala da Barbara ume da bude vrlo manipulativna i nije se mnogo nadala da će kuvarica moći da izađe s njom na kraj.

Otišla je do kuhinjskog praga i zastala tamo, trudeći se da bude tiha.

Barbara je, naravno, bila tu, posmatrala je sadržaj ostave, leđima okrenuta prostoriji. Na sebi je imala šorc i majicu, i Alis je, sa izvesnim gađenjem, primetila da joj se nekad mršava zadnjica zaoblila, i da su joj noge sad noge žene. Iza Barbare, kuvarica je uhvatila Alisin pogled. Podigla je ruke u znak da je bespomoćna.

Alis nije uživala u ovakvom procenjivanju tela svoje ćerke. Konceptualno je shvatila da je to nemilosrdno; pa ipak, bila je i uverena da je deo majčine dužnosti da bude prva i najbolja kritičarka svoje kćeri; da je ojača u detinjstvu kako bi, kad bude žena, mogla da elegantno podnese svaki napad i uvredu koju joj upute. To je bio metod koji je njena majka koristila prema njoj. Tad joj se nije sviđao, ali sad ga je razumela.

„Barbara“, kazala je Alis, i njena kći se trгла, a onda se okrenula, sa veknom hleba pod rukom. Samo na trenutak, Alis je osetila nežnost prema njoj. Oduvek je bila osetljiva, još kad je tek bila prohodala – jedina beba na planeti koja nije volela da se igra skrivanja ni žmurke, koja je plakala kad je iznenade, čak i u igri.

„Večera je u pola osam“, rekla je Alis.

Barbara je mirno stavila veknu na pult i počela da je seče.

„Jesi li me čula?“, rekla je Alis.

Barbara je klimnula glavom. Posegnula je za maslacem. Namazala ga na hleb. Sve vreme pognute glave. Na razdeljku je sad bio vidljiv centimetar plavog izraska; preostala kosa joj je i dalje bila mutnocrna. Barem joj je lice lepo. Nikakva loša boja kose to nije mogla da promeni.

Kuvarica je bespomoćno gledala. Ona je bila sitna, stara nekih dvadeset pet godina, udata sudeći po običnoj burmi na prstu.

Alis je uzdahnula. Nije bilo svrhe da išta govori – ne danas. Ne kad će Barbara biti odsutna do kraja leta. Najzad, kakve štete može biti od toga da je pusti da uživa u dodatnom parčetu hleba s puterom i džemom.

„Upravo sam razgovarala sa Ti-Džej“, rekla je Alis i devojčica je konačno podigla pogled. To je bila verzija Barbare koju je volela, konačno. Neki znak živosti na njenom licu i u očima.

„I?“, rekla je Barbara.

„Kaže da sutra možeš da počneš u kampu.“

Trijumf. Barbara je brzo oborila pogled, ali Alis je videla da se trudi da obuzda usne da se ne osmehnu.

„Reći ću nekom da te spakuje“, rekla je Alis.

Dobro je, pomislila je Alis. Ovo će biti dobro. Da se odmore jedna od druge. Ovako će sve biti bolje.

Trejsi

Jun 1975.

Trejsi je shvatila da je to Kamp Emerson:

Tri građevine su činile njegov krajnji severni rub, najbliži glavnoj kući na brdu. U jednoj je bila menza, gde su jeli obroke; sledeća se zvala Velika dvorana i u njoj su se nalazile ambulanta s medicinskom sestrom, dve male sobe koje su se mogle koristiti po kišnim danima i jedna velika zajednička prostorija koja je uglavnom služila za igranke i predstave koje zahtevaju pozornicu. Treća zgrada u ovoj maloj grupi bila je Direktorska brvnara. Jedini polaznici kampa koji su ikada videli njenu unutrašnjost bili su oni što upadnu u neku nevolju.

Južno od ovih građevina pružao se preostali teren kampa. Kod jezera na istočnom rubu nalazile su se plaža i kućica za čamce. Dugačka zgrada zvana Brvnara za osoblje nalazila se na južnoj granici terena – tu su stanovali radnici u kuhinji i drugo sezonsko osoblje. Na severnoj strani četrnaest brvnara – sedam za dečake, sedam za devojčice – u dva reda, na suprotnim stranama potoka preko kojeg se moglo preći po mostićima tu i tamo. Svaka od ovih brvnara je nosila naziv po nekom drvetu ili cvetu Adirondaka.

Trejsina brvnara Jela bila je iznutra osvetljena toplom žutom sijalicom koja je ničim pokrivena visila s tavanice. Noću je ista ta sijalica privlačila vojsku insekata kroz poderane mreže na prozorima brvnare.

Brvnara je bila nameštena sa osam kreveta na sprat, po četiri para na naspramnim stranama. U podnožju svakog nalazile su se male drvene škrinje. Zidovi brvnare bili su od drveta koje nije za-vršno obrađeno, kao i tavanica, sa urezanim imenima i datumima i nedokučivim referencama na mnoge generacije polaznika kampa.

Iznenadujuće, uz jedan zid brvnare nalazio se kamin. Trejsi je rečeno, kasnije toga leta, da su brvnare prvobitno koristili preko cele godine prijatelji prethodnih generacija Van Larovih za kratke lovačke ekspedicije; ali od osnivanja Kampa Emerson kamine više niko nije koristio, osim slepih miševa koji su povremeno kolonizovali dimnjake pa bi morali da ih nekuda premeste.

Tog prvog dana, pošto su majke – i Dona Romano – nestale, vaspitačica i vaspitačica na obuci rasporedile su polaznike kampa u krug, kako bi započele vežbe probijanja leda.

Upravo za vreme tih vežbi Trejsi je postalo jasno da se sve ostale devojčice iz njene brvnare poznaju već godinama. Dobacivale su jedna drugoj doskočice i gestove, tamo-amo kao da se igraju loptom, povremeno se previjajući od smeha, iz razloga koje ona nije mogla da dokuči. *Interne šale*, pomislila je Trejsi – termin koji ju je užasavao nagoveštajem da je svako ko ih ne razume po definiciji autsajder.

Drugo otkrovenje proisteklo iz tih vežbi bila je definitivna hijerarhija među Trejsinim cimerkama.

Na vrhu su, naravno, bile Luiz i Anabel, vaspitačica i vaspitačica na obuci. Obe su bile lepe, ali svaka na svoj način: Luiz je imala dvadeset tri godine i već je izgledala kao žena. Bila je niska, mnogo niža od Trejsi, s dugom tamnom kosom i tamnim obrvama, i s držanjem sportistkinje. Osim toga, bila je i *bujna* – tu reč je Trejsi naučila ranije te godine. Anabel je imala sedamnaest godina i bila je visoka, tanana, balerina koja se kretala sa samopouzdanjem nekoga čija porodica nikada nije morala da brine kako će platiti račune. Trejsi ih je obe odmah zavolela. Obuzela ju je čudna želja da ih smanji, odnese i igra se s njima kao s lutkama.

Za njima idu kamperke iz Jele, različite po statusu, od dve Melise – očigledne predvodnice, žilave plavokose gimnastičarke sa Aper ist sajda na Menhetnu – do devoјčice po imenu Kim, koja je imala naviku da nadugačko priča o temama koje izgleda nikog ne zanimaju.

Poslednja u nizu bila je Trejsi, čija je visina – verovala je ona – već privlačila poglede. Kad su je zamolili da se predstavi, otkrila je da joj je glas potpuno oduzet. Polako se pomirila sa sudbinom: ovako će izgledati njeno leto. Držaće se povučeno. Ni sa kim neće razgovarati. Proći će neprimećena, krijući se iza knjiga kad god je to moguće. Držaće se dalje od toga. Od mešanja s drugima.

Raspakovala je i poslednje svoje stvari. Iz toaletnog pribora je sklonila nove naočari, koje su joj prepisali te godine; gurnula ih je u dubinu one jedine fioke koja joj je dodeljena. Biće bolje, pomislila je, da ništa ne vidi suviše bistro ovoga leta.

Najednom je počela brzo da trepće. Bila bi katastrofa da sad zaplače – a ipak joj se razočaranje zbog svega toga teško spustilo na pleća. Zato što je oduvek postojao deo nje – uprkos shvatanju, koje je gajila godinama punim takvih razočaranja, gde joj je tačno mesto u svakoj društvenoj hijerarhiji – koji se nadao da će ovoga puta biti drugačije. Da će neki fin, okretan dečko, ili devoјčica, imati strpljenja i oštroumnosti da odabere Trejsi iz gomile, da zapazi neku od njenih dobrih osobina, koje je retko dozvoljavala sebi da nabroji: njen smisao za humor, ili talenat za crtanje, ili lep glas i lepo pevanje, ili njenu lojalnost, njenu odanost svakome ko ispolji makar i najmanje interesovanje.

Cimajući naniže košulju uniforme koja joj je loše stajala, preko šorca uniforme koji joj je takođe loše stajao, Trejsi je uzdahnula i napustila sve nade koje je gajila u vezi sa letom.

Na otvaranju smene uz logorsku vatru te noći, Trejsi je posmatrala dok su izvođeni neobične pesme i rituali u dnu prirodnog amfiteatra, brdaščeta koje se spuštalo do površine obrasle travom. Na njegovom vrhu su postavljena prepolovljena brvna kao grube